

ATATÜRKÇÜLÜK İDEOLOJİSİNİN DOĞMATİK İDEOLOJİLERE ÜSTÜNLÜĞÜ

Prof. Dr. İSMET GİRİTLİ

Büyük Atatürk'ün ebediyete intikalinin 51. yılını geride bıraktığımız bugünlerde giderek "fikir Atatürk", yani "Atatürkçü düşünce sistemi" ağırlık kazanmaktadır. Bilindiği gibi, "Atatürkçülük" deyiminin ilk şekli Batılılar tarafından kullanılan "Kemalizm" olmuş, 1929'da Dil Uzmanı Ahmet Cevat "Muhit" dergisinde "Kemalizm" deyimini kullanınca, bu deyim ülkemizde çabuk tutunup yayılmıştır. 1930'larda yayımlanan "Kadro" dergisi deyimine bir içerlilik sağlamış, fakat Kemalizm ile tarihî maddeciliği karıştırmıştır. Belki de bunun sonucu olarak "Kemalizm-Atatürkçülük" dünya görüşünün oluşturulması gecikme ve ihmale uğramış, 1967'de Atatürk'ün ölüm yıldönümü dolayısıyla RCD ülkelerinin bilim adamları arasında Ankara'da yapılan bir toplantı dolayısıyla, Kadrocu merhum A. Hamdi Başar "Barış Dünyası" dergisinde yazdığı "Atatürk ve Atatürkçülük Ayırımı Yapılamıyor" başlıklı yazısında, haklı olarak, Atatürk'ün ve Atatürkçülüğün en yüksek kademede ihtisas ve fikir adamlarımız tarafından bile, tam anlamı ile henüz tarif ve izahının yapılamadığından yakınmıştır. Oysa, Atatürk'e inananlar ve O'nu sevenler arasında göze çarpan bu dağınıklığa mukabil aşırı sağ ve aşırı solun Atatürkçülük düşmanlığında öteden beri birleştiğini biliyoruz. Gerçekten, "aşırı sağ" Atatürkçülüğe "gâvur düzeni" olarak çatarken "aşırı sol" da Atatürkçülüğü "burjuva düzeni" diye yermiştir.

Bu suretle uzun yılların gevşeklik ve ihmali sonucu meydana çıkan ve 12 Eylül 1980 öncesinde tehlikeli boyutlara ulaşan "ideolojik boşluk" YÖK Kanunu ile üniversiteler, Anayasa'nın 134. Maddesiyle oluşturulan "Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu" aracılığı ile devlet seviyesinde okutulmakta olan "Atatürkçü ideoloji" ile doldurulmak istenirken Genelkurmay Başkanlığı da, okutulmakta olan "Atatürkçülük ve İnkılâp Tarihi" dersinde "kaynak kitap" olarak kullanılmak üzere, üç kitaptan oluşan "Atatürkçülük" adlı değerli bir eser hazırlamış ve yayımlamıştı. 1983'te yayımlanan bu eserin amacı, Sayın Evren'in takdim yazısında da belirttiği gibi, "Geleceğin nesillerini varlığımızın temeli Atatürkçülükte bütünleştirmek, sistemli bir eğitim ile Atatürkçülüğe dayalı bir millî ahlâk

vererek Atatürkçü ideolojiyi benimseyen ve uygulayan birer vatandaş olmalarını sağlamak ve Atatürkçülüğü bir bütün olarak ve tüm faaliyetleri kapsayacak genişlikte açıklamaktır”.

Bir ideolog olmayan ve bize Lenin, Hitler ve Mao gibi “kutsal kitap” bırakmayan büyük Atatürk’ün, 1937’de TBMM’yi açarken verdiği söylevde, memleket davalarının ideolojisini anlayacak, anlatacak, nesilden nesile yaşatacak kişi ve kurumları yaratmak görevini devlet ve üniversitelerimize verdiğini de biliyoruz. İşte biz, Atatürk’ün sözünü ettiği bu ideolojinin, Mustafa Kemal Atatürk’ün beyan ve aksiyonlarından oluşan Atatürkçülük ideolojisi olduğuna inanıyor ve bunun Marksizm-Leninizm, nasyonal sosyalizm ve teokrazi gibi kitaba, dogmatik bir sisteme ve katı bir doktrine dayalı bir ideoloji değil, akıl ve bilim mihverine ve millî hâkimiyete dayalı pragmatik ve demokratik ve çağımızda “modernleşme ideolojisi” olarak adlandırılan bir ideoloji olduğu görüşünü savunuyor ve Atatürkçülüğün bir ideoloji olarak kabulünün ise, yakın mazide gözlediğimiz ve diğer aşırı ideolojilerce kapatılmak istenen ideolojik boşluktan gençlerimizi koruyacağına inanıyoruz.

Esasen UNESCO gibi güçlü kuruluşlar ve Prof. Eisenstadt ve diğerleri gibi dünyaca ünlü uzmanlar, Atatürk’ü bir modernleşme lideri ve Atatürk İnkılâbı’nı bir “modernleşme ideolojisi” olarak kabul etmektedirler. Hâl böyle iken, 1971’de 12 Mart yönetiminde kültür bakanlığı yapan bir yazarımızın, bundan bir süre önce gazetesinde yayımladığı “İdeoloji Boşluğu” başlıklı köşe yazısında Atatürkçülüğün bir ideoloji olduğu olgusunun farkına bile varmayarak veya bunu geçiştirerek, “umduğumuz, bir üçüncü ideolojinin, kendi toplumumuzun gerçeklerine ve özlemlerine cevap veren bir Türk ideolojisinin doğmasıdır. Bir üçüncü ideoloji mümkün mü? İslâmiyet, İslâmî sosyalizm, Atatürkçülük, İskandinav sosyalizmi?” diyerek bu konuda âdeta yeni ve lüzumsuz bir arayış ve araştırmayı başlatmasını doğrusu hayret ile karşılıyoruz. Zira Atatürkçülük, yukarıda niteliklerini vurguladığımız ve ortanın solundan ortanın sağına kadar bütün demokratik ve lâik dünya görüşleri ile uyuşan, yani “plüralist-çoğulcu” rejime uygun olan bir ulusal “modernleşme ideolojisi”dir.

— II —

1970 basısı “Webster’s New World” sözlüğündeki kısa ve güzel tanımına göre pragmatizm, C.S. Pierce ve William James tarafından başlatılan ve kavramların anlamını ve gerçekleşmesini ve geçerliliğini, bunların pratik

sonuçlarına göre tayin eden ve saptayan bir felsefe metodudur. ABD'nin siyasî yazarlarından William Schneider, "The Atlantic" dergisinde çıkan ve "Dialogue"un 1987 yılının 4. ve son sayısı tarafından iktibas edilen "The New Shape Of American Politics-Amerikan Politikasının Yeni Biçimi" adlı makalesinde, Amerikalıların pragmatist olduğunu söyledikten sonra, pragmatistlerin iyi işleyen her sistemin doğru olduğuna inandıklarını vurgular. Schneider'e göre Başkan Franklin Roosevelt'in 1930'larda devlete ekonomik alanda geniş rol ve yer tanıyan "New Deal" politikası iyi sonuç vermişse, bu sistemin hiç olmazsa o zaman için doğru olduğu söylenebilir. Yine aynı yazara göre eğer Ronald Reagan'ın muhafazakâr ekonomik politikası iyi işliyorsa bu sistemin bugün için doğru olduğu kabul edilmelidir.

Oysa, pragmatizmin karşısında yer alan ve aynı Webster sözlüğü tarafından kısaca "ispat edilmemiş iddia" olarak tanımlanan metoda göre dogmatistler, bir şey iyi işlese bile, bunun yanlış olduğuna inanıyorlarsa aynı zamanda bu sistemin işlemeyeceğine de inanırlar. Schneider buna örnek olarak Cumhuriyetçi Parti'nin 1930-1940'larda Demokratların "New Deal" politikasına karşı dogmatik tutumunu gösterir.

1850'lerden beri Amerikan siyasal sahnesinde egemen olan ve geniş seçmen koalisyonlarından oluşan Cumhuriyetçi ve Demokrat Partilerinin genellikle pragmatist bir tutum içinde bulduklarını söylemek mümkündür. Nitekim, Franklin Roosevelt'in 1930'lardaki New Deal politikası esnasında Demokrat Parti yönetimi, halkı ekonomik zorluklardan korumaya ve sosyal adaleti geliştirmeye çaba sarf ederek seçmenler koalisyonunu genellikle "muhtaç"lardan oluşturmuş, yani hükûmeti ekonomik ve sosyal eşitliğin bir aracı haline sokmuşken, 1960'lar dünyasında baş gösteren karşıt bir akım neticesinde hem solda hem sağda Schneider'in "Anti establishment Populism-Kurulu Düzen Karşısı Halkçılık" adını verdiği eğilimin sonucu olarak, devletin ekonomik alana müdahalesini azaltmayı amaçlayan yeni bir akım doğmuş ve tekrar son zamanlarda bu "Güçlü Devlete Karşıt Akım" zayıflamaya başlamıştır.

Schneider, bütün bu rota değişikliklerinde pragmatizmin egemen olduğu fikrindedir. Schneider'in bütün bu tahlillerine ve değerlendirmelerine katılıyor, fakat "pragmatizm" karşısı olan "dogmatik" deyimi yerine makalesinde "ideoloji" deyimini kullanmasına karşı çıkıyoruz. Zira ideoloji, yine Webster sözlüğüne göre "düşüncelerin" araştırılmasıdır. Bu düşüncelerin niteliği ve kaynağı "pragmatik" olabileceği gibi "dogmatik" de olabilir. Nitekim çağımızda hem pragmatik hem de dogmatik ideoloji-

saltanat resmen ilga edilmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılarak yeni bir Türk devletinin kurulduğunu bildiren önerenin görüşülmesinin uzaması üzerine Mustafa Kemal, bir sıranın üstüne çıkarak, egemenliğin Türk milletine ait olduğunu, Osman oğullarının kuvvetle ele geçirdiği egemenliği artık Türk milletinin kendi eline aldığını, bu nedenle "Millete egemenliği verecek miyiz?" tartışmasının bir anlam taşımadığını vurgulamış; TBMM de, 1 Kasım 1922 tarih ve 308 sayılı karar ile saltanatın İstanbul'un işgal tarihi olan 16 Mart 1920'den beri kalktığını belirterek, 600 yıllık Osmanlı saltanatını sona erdirmiş, kısaca egemenlik dinî temelden ayrılarak millî temele oturtulmuştur. 17 Kasım 1922'de İngilizlerin Malaya Zırhlısı'na sığınan Vahdettin'in 18 Kasım 1922 tarihli ve 313 sayılı TBMM kararı ile halifelikten düşürüldüğünü; böylece Mustafa Kemal'in teokratik devlet anlayışına karşı millet egemenliğini tescil ettirdiğini; TBMM seçimi ile halifelige getirilen Abdülmecit Efendi'nin halifeliğinin, Cumhuriyet'in ilânından sonra halifenin egemenliğe ortak olamayacağı gerekçesi ile 3 Mart 1924'te kaldırıldığını ve bu suretle 1919'da başlayan millî egemenlik hareketinin 1924'te tam gerçekleştiğini görüyoruz.

— V —

Toplumların gelişmesinde bugün erişilen son aşama millettir. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra kurulan "Milletler Cemiyeti", İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra oluşturulan "Birleşmiş Milletler Teşkilâtı", adlarından da anlaşılacağı üzere, "millet" gerçeğinden hareket etmekte, "milliyet duygusu" ise milliyetçiliği oluşturmaktadır. Fransız İhtilâli'nin bir ürünü olan milliyetçilik, özgürlük ile birlikte gelişmiş ve karşısında, millet duygusunu geçici bir kuruntudan ibaret sayan ve insanı robotlaştırmak isteyen komünizmi bulmuştur.

Milliyetçilik akımı, çok milletli diğer imparatorluklar gibi Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkımını da hızlandırmış; Ortodoks Rumlarını takiben Balkanlarda Slav, Bulgar ve Sırpların ve hatta Müslüman Arnavutların ayaklanması, 1839 Tanzimat Hareketi ile başlatılan "Osmanlılık" ve 1870'lerde geliştirilen "İslâmcılık" akımlarının Osmanlı Devleti'ni korumaya yetmeyeceğini ortaya koymuş; 1893'te Rusya'dan Türkiye'ye iltica eden Yusuf Akçura (1878-1935) ilk defa 1904'te Jön Türkler'in Kahire'de çıkardığı bir dergide yayımlanan "Üç Tarz-ı Siyaset" adlı eserinde "Osmanlılık" ve "İslâmcılık" siyasetlerine karşı üçüncü bir alternatif olarak "Türkçülük-(pantürkizm)"i ileri sürmüş; "Osmanlılık" heyecanını payla-

şan Ziya Gökalp de (1876-1924) Balkan Devletlerinin ve azınlıkların işbirliğine yanaşmalarını üzerine Türk milliyetçiliğine geçmiştir.

Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı İmparatorluğu bozguna uğramış, tehlike Anadolu kapılarına dayanmıştı. Artık ata yurdu için dövüşmek gerekiyordu. Bu nedenle "Millî Mücadele", milletçe benimsenen bir davanın adı idi. Atatürk millî hareketi örgütlendirirken: "Millî egemenliğe dayalı bağımsız yeni bir Türk devleti kurmak lâzımdır" diyor, Amasya yazısında "Milletin istiklâlini yine milletin azim ve kararı kurtaracaktır" sözlerini ekliyordu. Merhum Prof. Mümtaz Turhan, haklı olarak, Atatürk'ün, Türk İnkılâbı'nın temelini, millî kurtuluş ve millî egemenlik mücadelesinin özünü "milliyetçilik" prensibini yerleştirmekteki başarısını övmektedir. Fakat Atatürk milliyetçiliği, Meşrutiyet döneminin panturanizminden farklı olarak, lâiktir. Oysa, Meşrutiyet döneminin Türkçülüğü hem İslâmiyetçi hem de Turancı idi. Her iki yol ise emperyalist idi. Devletin sınırları dışındaki Müslüman Türkleri bir bayrak altında toplamayı hedef tutan panturanizm gibi, panislâmizm de bütün Müslümanları bir araya getirmeyi gaye ediniyordu. Atatürk milliyetçiliği ise sadece millî sınırları hedef tutmuştur. Kısaca, yayılmacı olan ve halifeyi baş olarak kabul eden Meşrutiyet Türklüğü'ne mukabil Atatürk milliyetçiliği, demokrasi esaslarına uygun olarak, halkın kendi mukadderatına hâkim olması prensibine dayanan, din ile devleti ayıran, millî hâkimiyetçi ve lâik bir milliyetçiliktir. Yani, Mustafa Kemal Meşrutiyet döneminin panislâmizm, pantürkizm ve federal imparatorluk ütopyalarına yanaşmamış, gerçekçi bir tek fikir olabileceğini görmüştür; bu da: Misak-ı Millî sınırları içinde, bağımsız ve özgür yaşamayı ve dünya milletlerini bir aile saymayı öngören Türk milliyetçiliğidir. Buna aynı zamanda "Atatürk milliyetçiliği" de diyoruz.

— VI —

J.J. Rousseau'yu iyi inceleyen Mustafa Kemal, onun "iktidarın halktan kaynaklandığı" görüşünü kabul etmiş, fakat çoğunluk istibdadına yol açan fikirlerine katılmamıştır. Esasen katı doktrinlere karşı olan Mustafa Kemal'in bir teoriye körü körüne bağlanması da beklenemezdi. Atatürk millî egemenlik fikrini, çağımızın yorumuna uygun olarak, bir teoriyi değil, demokrasi idealini ifade ettiği için kabul etmiştir. Ona göre millî egemenlik, bağımsızlık ve demokrasi: istibdada, esarete karşı, milletin haklarını savunması demektir. 1921 Anayasası'nı takiben, meclis hükûmeti sisteminden parlâmenter rejime geçişi simgeleyen 20 Nisan 1924 Anayasası-

nın 3. maddesinde “Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir” ifadesi yer almış, fakat Fransız İhtilâli’ndeki uygulamalardan esinlenen Mustafa Kemal, “çoğunluk istibdatı” tehlikesine de şu sözlerle dikkati çekmiştir: “Milletler egemenliklerini, geçici olarak da olsa, tevdi edecekleri meclislere dahi lüzumundan fazla güvenmemelidir. Çünkü meclisler dahi istibdat yapabilir. Ve bu istibdat, şahsî istibdattan daha tehlikeli ve öldürücü olabilir”. Ne var ki, demokratik rejim mutlaka “tek meclis, kuvvetler birliği, meclis hükûmeti” sistemi demek değildir. Bu neden ile 1961 ve 1982 Anayasaları da, 1921 ve 1924 Anayasalarını takiben “millet egemenliği”ni temel ilke kabul etmiş, fakat millet egemenliğinin çoğunluğa sınırsız yetki tanımak demek olmadığını vurgulayan birtakım açıklamalar ve hükümler getirerek millet egemenliği ile Anayasa’nın üstünlüğünü bağdaştırmıştır. Zira çoğulcu demokraside millî egemenlik, hukuk devleti ilkesi ile birlikte yürür. İktidara serbest seçim ile gelmek yetmez; çoğulcu demokrasinin başlıca şartı, serbestçe teşkilatlanıp görüşlerini savunan bir muhalefetin, yani birden fazla partinin bulunmasıdır. Atatürk, Türkiye’de çok partili rejimi amaçlamıştır. Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ile Serbest Fırka bunun sonucudur. Ayrıca, Atatürk’ün bolşevizme, faşizme, nazizme, teokratik diktaya kısaca, kişi hürriyetlerini yok eden bütün rejimlere karşı çıktığını biliyoruz. Atatürkçü inkılâp doğru ve güzel bir deyim ile “iktidarı bir oligarşiye, bir partili kadrosuna devretme hareketi değildir; bu inkılâp, iktidarı bütün millete devretme hareketidir.” Prof. Duverger, Türkiye’nin tek parti döneminde de totaliter rejimlerde görülen durumlara rastlanmadığını, haklı olarak vurgular. Atatürk büyük Nutuk’ta: “Biz olağanüstü fakat kanunî olan tedbirleri, hiçbir vakit ve hiçbir suretle kanunun üstüne çıkmak için vasıta olarak kullanmadık” der. Atatürk Marksist-Leninist diktaya heves etmemiş, Mussolini faşizminin ve Hitler nazizminin cazibesine kapılmayarak bütün bu ideolojilerin temelden yanlış olduğunu görmüş, Avrupa’nın birçok ülkesinde tarihin en koyu ve kanlı diktatörlüklerinin hüküm sürdüğü 1929’da: “Artık, bugün demokrasi fikri daimî yükselen bir denizi andırmaktadır. 20. yüzyıl, birçok müstebit hükûmetlerin bu denizde boğulduğunu görmüştür” demek sureti ile Mussolini’nin, Hitler’in sonunu ve Stalin’in itibardan düşmesini evelden sezmiştir. Kısaca Atatürk, Batı’nın millî egemenlik ilkesinden güç alarak milletine bağımsızlık, özgürlük ve çağdaşlaşma yolunu açmıştır. Diğer ezilen ve azgelişmiş ülkelere örnek olmuştur.

Komünizmin iki “dev ülke”sini oluşturan Sovyetler Birliği ile Çin’de son zamanlarda cereyan eden olaylar, Marksist-Leninist dogmaya dayalı

sistemin vatandaşlarına refah getirememesi, fakat buna mukabil özgürlüklerini alması gerçeği karşısında “ekonomik” ve “siyasal” alanlarda duyulan reform ihtiyaç ve isteklerinden kaynaklanmaktadır. Bilindiği gibi, 1917 Rus ve 1949 Çin Devrimleri özgürlük karşılığı bu toplumlara yiyecek ve refah vaat etmiş, fakat aradan 72 ve 41 yıl geçmiş olmasına rağmen Sovyetler Birliği ile Çin’de “refah devleti” yerine sadece güçlü birer “polis devleti” kurulmuştur.

Çin Lideri Deng Xiaoping, verimsiz komün sistemini dağıtmak ve toprakları ailelere vermek suretiyle, tarım ürününü 8 yılda yüzde 44 oranında arttırırken sadece ekonomik alanda Marksist-Leninst katı ideolojiye karşı çıkmış ve: “Kedinin siyah veya beyaz olması, fareleri yakalayabilmesi halinde önemli değildir” demiştir. Ne var ki Deng, komünist ideolojinin “ekonomik” yönünü “modernleşme” emrine vermek için pragmatik hale getirirken, ideolojinin “siyasal” yönüne dokunmak istemeyerek Komünist Parti’nin otoritesini ve “proleterya diktatörlüğü” ilkesini yürürlükte tutabileceğine inanmış, fakat bunda yanılmıştır. Nitekim, yeni bir döneme ait değişim kuvvetleri Çin’de aşağıdan yukarıya doğru fıkırdamaya başlamış, 1989’da Pekin’deki Tiananmen Meydanını dolduran gençler, üzerinde “Pirinci seviyoruz, fakat demokrasiyi daha çok seviyoruz” yazılı pankartlar taşımışlardır.

Sovyetler Birliği’ndeki “reform” ihtiyacı ise, Kruşçev’den çok daha güçlü olarak, hem “ekonomik” hem de “siyasal” seviyede Gorbaçov tarafından dile getirilmiş, Gorbaçov ekonomik reform için “perestroyka”, siyasal reform için ise “glasnost” ve “demokratizatsiya” deyimlerini kullanmıştır. Bu sebep ile Pekin’de yapılan gösterilerde nümayişçilerin Gorbaçov’un hem resimlerini hem de sloganlarını taşıdığını ve bu suretle Sovyet Komünist Lideri’nin “dünya komünizmi”nin bir nevi “Martin Luther”i haline geldiğini görüyoruz.

Çin’deki kargaşanın, Sovyetler Birliği’ndeki tartışmalarda hem “reformcular” hem de “tutucular” tarafından kullanılması mümkündür. Şöyle ki: Reformcular Çin’i örnek göstererek: “perestroyka,glasnost ve demokratizatsiya ile tamamlandığı takdirde, insanların er geç sokaklara dökülmesi mukadderdir” diyebilirken; tutucular: “glasnost ve demokratizatsiyanın siyasal iktidarı ve bizzat Gorbaçov’u tehdit edecek anarşiye dönüşebileceğini” söyleyeceklerdir. Kaldı ki, Sovyetler Birliği’ndeki halkın sokaklara dökülmesi Çin’dekinden daha tehlikelidir. Zira 1.1 milyar nüfuslu Çin’in yüzde 94’ü Çinlilerden oluşurken Sovyetler Birliği’nin nüfusu, 100’den faz-

la etnik gruba bölünmüş bulunmakta ve bunun ancak yüzde 51'i Ruslardan oluşmaktadır. Bu itibarla Pekin'de, sokağa döküldüğü halde "millî marş"larını söyleyen ve "Çin bayrağı" sallayan gençlerden farklı olarak Letonya'nın başkenti Riga'da, Orta Asya Cumhuriyeti'nde veya herhangi bir Kafkas Cumhuriyeti'nde sokağa dökülecek kalabalıkların kendi millî şarkılarını söylemelerini ve bayraklarını sallamalarını ve bu gösterilerin bağımsızlık isteklerine dönüşmesini beklemek gayet tabiidir. Böyle bir sonucu ise Gorbaçov'un da hiç arzulamadığı muhakkaktır.

Öyle anlaşılıyor ki, Deng'den sonra Gorbaçov da temelinden dogmatik olan bir ideolojiyi pragmatizme dönüştürmenin güçlük ve risklerini anlayacaktır.

— VIII —

7 Aralık 1988 günü, komünist Sovyet Lideri Mihail Gorbaçov'un New York'taki Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda yaptığı konuşma daha önceleri komünist Sovyet liderlerinin bu "dünya forumu" önünde yaptıkları ve birtakım "ideolojik klişeler"le dolu olan konuşmalardan inanılmayacak şekilde değişik bir hava taşımakta ve Gorbaçov'un "novoye mişleniyeni düşünce tarzı" deyiimi ile ifade ettiği 21. yüzyıla bakışını aksettirmektedir.

Gerçekten, Gorbaçov'un bu konuşmasında Sovyet dış politikasına 1917'den, yani 71 yıldan beri hâkim bulunan ideolojik dogmaların üzerine çıktığını görmemek imkânsızdır. Gorbaçov'a göre bugün içinde yaşadığımız dünya, 20. yüzyılın başındaki ve hatta ortasındaki dünyadan çok farklı olup değişmeye devam etmekte, "dünya ekonomisi"nin hâkim bir uzviyet haline geldiği günümüzde, sosyal ve ekonomik sistemi ne olursa olsun, hiçbir devlet kendisini bu ekonomik düzen dışında geliştirmek imkânına sahip bulunmamaktadır. Kısaca, Gorbaçov'a göre günümüzde herhangi bir "kapalı toplum"un ayakta kalması kolay değildir.

Diğer taraftan Gorbaçov bu konuşmasında, insan hayatını mutlu, âdil ve güvenli yapmak için sosyal gelişme kanunlarını kavramaya çalışan filozofların ürünü olan 1789 Fransız ve 1917 Rus İhtilâllerinin tarih üzerindeki köklü değişmelerine rağmen, bugün dünyanın gelecek için "değişik yol" aradığını söyleyerek, hem Fransız ihtilâlcilerini hem de Marksist-Leninist ideolojılarını, herhalde mezarlarında sıçratmıştır.

Tehdit ve kaba gücün bundan sonra dış politikada geçerli olmamasını da savunan ve bu suretle, kapalı da olsa, Sovyetlerin Stalin'den itibaren

izlediği politikayı reddeden Gorbaçov, milletlerin “seçme hakkı”nı savunarak dünya milletlerine kendi “demokrasi modelleri”ni empoze ettiklerinde bunun bazı ülkelerin “narin dengeler”ni bozabileceğini söylemiş, kısaca “çeşitlilik içinde birlik”i savunarak, milletler kendi değerlerinden tecrit edildiği takdirde, bunun bir “entellektüel fakirleşme”ye yol açacağını söylemiştir. Her biri büyük bir gerçeği ifade eden Gorbaçov’un bu görüşlerine katılıyor, fakat bunun samimiyet derecesini bilemiyoruz. Yine de Başkan Reagan’ın da çok sevdiği bir Rus deyiminin söylediği gibi: “Doveray no proveray-İnan fakat denetle” usulünden başka elimizde bir imkân olmadığının bilinci içinde Gorbaçov’un, 1964’te Kruşçev gibi bir kazaya uğramadan, başarıya ulaşmasını diliyoruz.

— IX —

1956’da komünizme ve Sovyet işgaline baş kaldıran Macaristan Başbakanı İmre Nagy’nin ve onunla birlikte Sovyetler tarafından idam edilen Macar liderlerinin 31. ölüm yıldönümü dolayısıyla, 16 Haziran 1989 günü, Budapeşte’nin “Kahramanlar Meydanı”nda, en az 250.000 kişinin katılması ile yapılan görkemli törenden sonra, İmre Nagy’in bir “anıt mezar”a gömülmesi, dünya komuoyunda Macaristan’daki komünizmin bir “cenaze töreni” olarak yorumlanmıştır.

1 Şubat 1946’da ilân edilen Macaristan Halk Cumhuriyeti’nin başında bulunan seçilmiş Cumhurbaşkanı Zoltan Tildy, komünistlerin zoruyla 1947’de düşürülmüş, 1953 ortalarında başbakan olan İmre Nagy, katı Stalincilik’ten ayrılıp ılımlı tarım ve tüketici üretimi politikasına yöneldiği için 18 Nisan 1955’te, Stalinciler tarafından görevinden alınmıştır. Macaristan’da 1956’da baş gösteren siyasal gelişmelerde ise Komünist Parti Lideri Erno Gero’nun azledilmesi ve İmre Nagy tarafından hükümetin kurulması talepleri başarı ile sonuçlanmış, 23 Ekim 1956 günü gösteriler komünist yönetimine karşı açık bir “isyana” dönüşünce, Gero’nun Sovyet birliklerini çağırması üzerine, 4 Kasım 1956 günü Budapeşte, 200.000 Sovyet askeri ile 2.500 tank ve zırhlısının hücumuna uğramıştır. 200.000 kadar Macar ülkeden kaçarken, yakalanan İmre Nagy ise 16 Haziran 1958’de Sovyetler tarafından idam edilmiş ve partinin başında bulunan Janos Kadar’ın (1956-1988) döneminde Nagy adının zikredilmesi bile yasaklanmıştır.

İşte bu nedenle, İmre Nagy hükümetinin Savunma Bakanı Pal Maleter, Devlet Bakanı Ğeza Losonczy, Nagy’nin Müsteşarı Jozef Szilagy’i ve Gazeteci Miklos Gimes’in yeniden itibarla gömülmeleri ve bu arada idam

edilen 250 Macar gencinin isimlerinin okunması töreni, haklı olarak, hür dünyada Macaristan'daki "Marksizm-Leninizm-Stalinizm" in cenaze töreni şeklinde yorumlanmış ve selâmlanmıştır.

Ünlü Amerikalı Sovyetolog Prof. Zbigniew Brzezinski, "The Grand Failure-Büyük İflâs" adı ile yayımladığı son kitabına, "20. Yüzyılda Komünizmin Doğuşu ve Ölüşü" alt başlığını koymuş ve bu eserinde 20. yüzyılın başında büyük bir iddia ve şamata ile ortaya çıkıp, yakın zamana kadar insiyatifi elinde tutan, fakat son yıllarda büyük bir bunalıma sürüklenen "Marksizm ve Leninizm" adlı totaliter ideolojinin dramını dile getirmiştir.

İşte, 16 Haziran 1989 günü Budapeşte'de yapılan tören, bunun için haklı olarak, Macaristan'daki Marksist-Leninist ideolojinin cenaze töreni olarak yorumlanabilir. Nitekim, 1956 ayaklanmasından sonra idama mahkûm edilen, fakat cezası hafifletilip 1963'de ilân edilen aftan yararlanarak özgürlüğüne kavuşan İmer Mecs, İmre Nagy ve arkadaşlarının "yeniden gömülmeleri" töreninde yaptığı bir konuşmada özetle şunları söylemiştir: "Bugün burada, başından beri kötü olan, millet tarafından reddedildiği halde bize zorla empoze edilen ve her alanda iflâs eden bir rejimi gömüyoruz." Stalinci terör ve zulmün Macaristan'daki fiyaskosunun bu "resmî teşçil"ini biz de selâmlıyor, bugün hâlâ Stalinci zulüm ve terör yöntemini uygulayan Bulgaristan ve yöneticilerinin de yakın bir gelecekte Macaristan'dakine benzer bir yola girmekten kurtulamayacaklarına inanıyoruz.

Netice olarak şunları söylemek istiyoruz: Sovyetler Birliği, Çin ve diğer Doğu Avrupa ülkelerinde son yıllarda dogmatik Marksizm-Leninizmin geçirdiği ve yukarıda kısaca vurgulamaya çalıştığımız bunalımın da, akılcı ve bilimci olan yeni "pragmatik" nitelik taşıyan Atatürkçü ideolojinin üstünlüğünü ve sürekliliğini ortaya koyduğuna şüphe yoktur.